

HOZZÁSZÓLÁSOK A LÉTÜNK TÍZÉVES JUBILEUMA ALKALMÁBÓL SZERVEZETT KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉSHEZ

Szöllősy Vágó László:

OLVASÓ NEMZET VAGYUNK-E ÉS MIT TEHET A LÉTÜNK,
HOGY AZZÁ VÁLJUNK?

Művelődési kérdésekkel foglalkozó újságíró lévén, nagyjából ismerem a könyvtárak aktív olvasóközönségének alapvető szerkezeti összetételét. Ennek alapján meglehetősen biztonsággal állíthatom; hogy a legaktívabb olvasóréteg nálunk az ifjúság — az is csak addig, amíg az iskola, a tanárok befolyása alatt áll. A részükről megnyilvánuló olvasmányigény is arról tanúskodik, hogy elsősorban az iskolában (néha kötelező jelleggel) számon kért irodalmi alkotások képezik a tanulóifjúság olvasmányainak viszonylag magas hányadát. Sokkal alacsonyabb frekvenciával jelentkeznek a kiegészítő, ismeretterjesztő, népszerű-tudományos vagy tudományos szakirodalom iránti érdeklődés.

A hagyományos iskolai szituációban a tanulóknak legtöbbször egyetlen gondolatmenet (a pedagógus vagy a tankönyv gondolatmenetének) elsajátítására van lehetőségük. A feleltetések, dolgozatírások alkalmával is csak ezek felidézését és reprodukálását várják el tőlük, mivel nem is igen van alkalmuk több, különböző értékű gondolatmenettel és megoldási javaslattal megismerkedni. Sőt: az átlagos pedagógus általában nem is veszi jó néven az ilyen „zavaró” tanulói megnyilvánulásokat.

Ezzel egyidejűleg a pedagógia történetének utóbbi évszázadaira a verbalizmus, a mechanikus memorizálás, az egykönyvűség elleni küzdelem a jellemző. Különösen kieleződött ez a küzdelem napjainkban, amikor a tudomány és a technika fejlődésének felgyorsulása olyan méretűvé vált, hogy az oktatás ezzel az akcelerációval nem tud lépést tartani. Elkerülhetetlen imperativusként jelentkezett az oktatásban a kreatív képességek fejlesztésének szükségessége: a tudomány ma már köz-

vetlen termelőerővé, a technikai és a társadalmi haladás feltételévé és meghatározó tényezőjévé vált. A tudományos kutatások csoportmunkát feltételeznek, emiatt eleve kudarcra ítélt vállalkozás volna néhány kiemelkedő, zseniális tudós, feltaláló vagy újító „lángelméjétől” várni a fejlődést; olyan emberek tömegére van szükség, akik képesek meglátni és megoldani a problémákat, akikben hajlandóság van önmaguk és a világ megváltoztatására.

Elvben már tudomásul vettük, most a gyakorlatban is érvényesíteni kell azt a felfogást, hogy (az iskolában szerzett) tudás nem lezárt, az ismeretrendszer folyamatosan továbbépíthető. Meg kell szüntetni azt az illúziót, hogy a (tankönyvben vagy a tanári előadásban koncentrált) tudás egyszeri birtokbavétele a cél. A tantervek, és még inkább a rájuk épülő tankönyvek, szükségszerűen lemaradnak a tudományos-technikai fejlődés mögött: a fejlődés eredményei csak több-kevesebb késéssel építhetők be az iskolai oktatásba. A legfrissebb eredményekhez tehát a pedagógusok is, a középiskolai tanulók vagy egyetemi hallgatók is, és az iskolából rég kikerült gyakorlati szakember is csak kiegészítő forrásból juthat. Ezen a ponton látom egy periodikusan megjelenő folyóirat — és ilyen a *Létünk* is — esélyét, nemcsak a tankönyvekkel, hanem egyáltalán a könyvekkel szemben. A folyóirat ugyanis (2—3 hónapos átfutást számítva egy szám koncepciójának kialakításától a megjelenésig) sokkal flexibilisebben tud alkalmazkodni a változásokhoz, mint akár a tanterv, akár a tankönyv; feltéve, ha rá tud érezni az *eseményre*.

Ha érdemesnek találjuk foglalkozni a lehetőséggel, a következő kérdés a *hogyan?* — Ideális megoldást a folyóirat megszokott szerkezetét meg nem bontó *tematikus blokkok* kínálnak, melyek egy probléma, jelenség, esemény, személyiség több oldalú, több szempontú, sőt: több síkú (elméleti, tapasztalati, gyakorlati) megközelítését teszik lehetővé. Minden szám „elbírna” egy ilyen blokkot a tudomány, a technika, a kül-, illetve belpolitika vagy a művészet valamely területéről. Az már gyakorlati kérdés, hogy egy-egy ilyen blokk megszerkesztésével az illető területen jártas szakembert bízunk meg, és munkatársul olyan személyeket igyekezzünk megnyerni, akiknek tárgyismeretéhez megfelelő közlőképesség is járul — kiváltképp, ha még a fordításra is gondolnunk kell. (Mind-ehhez hozzá kell fűznöm, hogy nem szorosán a középiskolai vagy egyetemi oktatáshoz kapcsolódó témákra gondoltam, hanem olyanokra, melyek *aktualitásnak* számítanak az illető területen, miáltal természetesen az oktatásban is élni fog vele az ez iránt fogékony pedagógus.)

Az iskolai, egyetemi és a szabad (nem formális) oktatással és képzéssel kapcsolatban is vannak a *Létünk* profiljába illő lehetőségek. A marxizmus és szocialista öngazgatás tananyaga, de ugyanígy az esti politikai iskola és az ifjúsági marxista képzés anyaga is nélkülözi a magyar nyelvű kiegészítő irodalmat. Szöveggyűjtemény (szemlélnygyűjtemény) kiadására várni illuzórikus volna. A folyóirat viszont folyamatosan közölhetne (mondjuk számonként egy ív terjedelemben) olyan szemlényeket a marxizmus klasszikusainak, de még inkább a hazai teoretiku-

soknak a műveiből, melyek szorosan kapcsolódnak az említett oktatási-képzési formák tananyagához. Ezzel nemcsak a szaktanárokat és előadókat nyerhetnék meg a folyóirat számára, hanem minden bizonnyal a diákság köréből is akadnának szép számmal olyanok, akiket a tanári ajánlás előfizetővé tenne — gondoljunk az egyetemisták példájára. A fiatal előfizető pedig — mint az a kerekasztal-beszélgetésen elhangzott — a folyóirat jövőjének a letétéményese.

A tudományos, technikai, társadalmi, művészeti élet többé-kevésbé jelentős eseményei az (országos vagy nemzetközi) értekezletek, szaktanácskozások. Ezekre ugyan eddig is reagált a Létünk, rendszerint egy-egy summázó írással, de — éppen a summázásra várva általában némi kétséssel. Meg kellene kísérelni az ilyen eseményekre azonnal reagálni (akár napilap-stílusban), felhíva egyúttal a figyelmet a következő számban megjelenő — most már átfogó és értékelő — elemzésre.

Az olvasókkal való kapcsolatteremtés és -tartás többször visszatérő témája volt a kerekasztal-beszélgetésnek. A könyvkiadásban meghonosított formát némileg adaptálva meg lehetne talán próbálkozni a folyóirat számainak élőben való bemutatásával. Ezt — a könyvbemutatóktól eltérően — nem ünnepi, hanem munkajellegűvé kellene tenni, a szerkesztő és a számban megjelenő szerző, esetleg meghívott vendég (vendégek) részvételével, velük élő interjú lehetne készíteni, vagy a közölt témák valamelyikével kapcsolatosan vitát kezdeményezni; a formát és a tartalmat egyaránt az illető szám jellege határozná meg. Elképzelhetetlen, hogy egy jól megválasztott téma ne hozna össze 30—40 érdeklődőt, ami az ilyen munkaformák esetében a megengedhető maximum. Az egész rendezvény technikai oldala semmivel sem bonyolultabb, mint egy kerekasztal-beszélgetésé, amiben a Létünknek már van tapasztalata. És ha arra gondolok, hogy ily módon élő kapcsolatot tudnánk teremteni olvasóink egy részével, érdemes volna — legalább kísérletképpen — megpróbálkozni vele.

Burányi Nándor:

Rendkívül fontos társadalmi szükséglet hívta létre a Létünket, tehát rendkívül nagy feladatok álltak a szerkesztőség előtt az elmúlt években, ezek teljesítése ugyancsak rendkívüli erőfeszítéseket követelt a szerkesztőségtől. Egészében véve, azt hiszem, a Létünk eleget tett a követelményeknek, nem könnyű körülmények között nehéz feladatot teljesített.

De ezek tudott dolgok, hogy ezeket elmondja, azért még nem kell tollat ragadnia az embernek.

Azt akarom inkább mondani, hogy eddig jól dolgozott a szerkesztőség, de ha ezután is úgy dolgozna, mint eddig tette, az már nem lenne

jó, azt hiszem, a következő évtized végén akkor azt kellene megállapítanunk, hogy nem teljesítette feladatát.

A szükségletek is változnak, az ebből a helyzetből eredő feladatok is, ezek teljesítése pedig ugyancsak a megváltoztatott szerkesztőségi gyakorlattal lehetséges.

Arra gondolok, hogy lejárt a folyóiratok ideje. A tőlem radikálisabban ezt úgy mondták, hogy nem töltenek be semmilyen társadalmi funkciót, tehát fölöslegesek. Fölsöleges a Létünk is?

Legyen direkt a kérdés. Ez egyenes választ is követel.

A kerekasztal résztvevői is feltették a kérdést: ki olvassa a folyóiratot, milyen visszhangja van a benne megjelent írásoknak. A kérdést feltehetjük mindegyik folyóiratunkkal kapcsolatban, a lapokkal kapcsolatban is.

Nem kell arról ábrándoznunk, hogy a Létünket majd egymás kezéből kapkodják az emberek, hogy majd mindenki az oldalain megjelent cikkekről vitatkozik, de nem szabad belenyugodnunk a mostani helyzetbe se, a szerkesztőségnek többet, sokkal többet kell tennie azért, hogy a Létünk olvasottabb legyen, hogy írásai nagyobb társadalmi visszhangot váltsanak ki.

Nem holmi reklámnövelésre gondolok, nem is a terjesztés javítására, még kevésbé a színvonal csökkentésére!

Azt mondtam, lejárt a folyóiratok ideje. Ezt nem én találtam ki, Ausztriában magyarázták fiatal írók, hogy rendszeresen szerveznek vitaesteket az irodalmi kávéházban, itt felolvasnak egy előre meghatározott témára elkészített kéziratokból, megvitatják ezeket, s aztán a felolvasott kéziratokból, a vita anyagából s a témára még befutott írásokból adnak ki egy-egy füzetet.

Ez helyettesíti, helyettesítheti a folyóiratot. A havonta sorra kerülő vitaestek egy-egy város, vidék művelődési életének, tehát életének eleven részeivé lesznek (hogy mennyire, milyen intenzíven, az a téma megválasztásától s a meghívottak szellemi súlyától is függ), s a füzet, a folyóirat helyett megjelenő füzet már megjelenése előtt visszhangot vált ki a sajtóban, a közvéleményben, s talán nemcsak illúzió, hogy valamennyire befolyásolja is egy-egy közösség tagjainak gondolkodását, életszemléletét, egy-egy kérdéssel kapcsolatos álláspontját.

Gondolom, egy ilyen megoldás életesebb valami lehet, mint a szerkesztőségi szobában (a munkatársak széles körű csoportjának együttműködésével) összeállított folyóiratszám.

Most megint magyaráznom kell: eszemben sincs azt állítani, hogy a Létünket is irodalmi kávéházban kellene szerkesztenünk, ne szüntessük meg (még) mint folyóiratot, de készítsünk tematikai számokat, egy előre kidolgozott terv alapján a szerkesztő bizottság, a tanács egy-egy tagja, vagy esetleg teljesen kívülálló is, egy-egy témára szervezzenek vitafórumokat (időszerű, fontos kérdésekről s olyanok bevonásával, akiknek van mondanivalója), s ezek anyagát, a bevezető szövegeket s a vitáét is, közöljük egy-egy szám gerincanyagaként.

Egy-egy lefordított politikai beszámoló közlése helyett például a beszámoló témájára szervezett vitafórum anyagának a közlése, gondolom, az olvasók számára érdekesebb lenne, nagyobb visszhangot váltana ki, a folyóirat, vagy inkább így: a Létünk, sokkal inkább benne lenne, benne élne a társadalmi valóságunkban, része lenne ennek, mint most.

Indoklasként elmondhatnám most, hogy öngazgatási társadalmunk fejlődése, a dolgozók, az olvasók fokozottabb bevonása a szerkesztőségi politika meghatározásába és megvalósításába ugyancsak szükségessé teszi egy ilyen, megváltoztatott munkamódszer kialakítását. De azt hiszem, fölösleges lenne ennek fejtegetése.

Tudom azt is, hogy az ilyen szerkesztés több pénzbe kerülne, több munkatárs mozgatását tenné szükségessé. Ez nem kis nehézség, de hadd mondjam el, miként képzelem el a leküzdését. Nem mondok semmi újat, egyszerűen a szerkesztőségek közötti együttműködésre gondolok. Más folyóiratokkal, vagy még inkább heti- vagy napilapokkal együttműködve, a közös érdekeltég alapján, közösen megszervezett vitafórumokból, mindegyik szerkesztőségnek, pontosabban, mindegyik lap és folyóirat olvasóinak csak haszna származik.

Például a Magyar Szó vagy bármelyik másik lap is csak nyerne azzal, ha tudósíthatna, vagy akár 8—10 gépelt oldal anyagot közölhetne egy az életünk elevenjébe vágó kérdést alaposan taglaló kerekasztal-beszélgetésről, a Létünknek ugyancsak előnyére válna, ha egy ilyen előre megjelent tudósítás, riport felhívna az olvasók figyelmét a következő számban megjelenő nagyobb terjedelmű vitaanyagra. A szerkesztőségi együttműködést annyszor emlegetjük már, s olyan keveset látunk megvalósulni belőle, hogy minden ilyen ötlet eleve közhelyszerűségnek tűnik, ennek ellenére, meggyőződésem, hogy ebben a konkrét esetben ennek a munkaformának gyorsan és jelentős konkrét eredményei lehetnének.

Én így gondolom, tudom, hogy ezt nem kell készpénznek venni, de talán érdemes elgondolkozni rajta. A Létünk érdekében.

Tisztelt Létünk!

Megismerkedve a kerekasztal-beszélgetés témájával, sokáig azon tűnődtem, mint olvasó, vagy mint szerző szóljak hozzá a témához. Úgy döntöttem, hogy mint olvasó kérek szót, aki itt-ott egy-két alkalommal írt is.

A felszólalások alapján nem nehéz rájönni arra, hogy „mindenki a maga malmára hajtotta a vizet”. Általában az a vélemény alakult ki, hogy a Létünk cikkösszetétele viszonylag korrekt, hogy ennyi meg annyi írás jelent meg erről vagy arról a szakterületről, mennyit tesz az ki százalékban vagy darabszámban. Márpedig ez fél megoldás. A folyóirat alcíme: Társadalom, tudomány, kultúra és nem: társadalomtudomány, kultúra. A cikkek java része politikai színezetű és színvonalától függően

többé vagy kevésbé tudományos. De ezzel nincs vége a tudományok kategóriájának. Jó, tény, hogy akadt természettudományi és művészet-tudományi írás is, de ebből a nézőpontból szemlélve azért már hiány-érzetünk is támad. A művészet és a kultúra viszont még kegyetlenebb helyzetben van. És ne feledjük el, hogy hiába kap helyet a folyóirat egy számában pl. 3—4 kultúrával foglalkozó ciklik is, meg 2—3 természet-tudományi, ha ezek terjedelme legfeljebb 25—30 oldal a kétszázegyhánnal szemben.

Még egy fogyatékoság: a folyóiratból hiányzik az aktualitás dinamikája. Többnyire mindenhez hozzászól, de teszi ezt az utolsók között. Nem az egy-két hónapos lemaradásokról van szó, hanem a gyakori fél-évesekről és még hosszabbakról.

Nincs — és egy ideig nem is lesz, ha valaki a kezébe nem veszi — szó a hazai avantgarde-ról. Nem arra gondolok, hogy műveikből szemelvényeket adjunk, hiszen ez több esetben lehetetlen (festészet, szobrászat, térplasztika, zene, esztétika), ami pedig az irodalmat illeti, az inkább tartozik a Hídra, mintsem a Létünkre, de: a társadalmi életben játszott szerepükre, eszmei-politikai visszhangjukra, kulturális formáló hatásukra, esztétikai alapmozzanataikra igenis, ki kellene térni. Ez is kultúra, ez is tudomány a maga nemében és nem önmagáért él. Az olvasó egy kicsit úgy van ezekkel a dolgokkal, hogy szereti, de nem érti, illetve szeretné, ha értené.

Feltételezem, hogy órák hosszat vitatkoztak a már említett kerekasztal-beszélgetésen, de épp senkinek sem jutott eszébe a koordináció kérdése? A Létünkben sokféle témát boncolgatnak a szerzők, de nem lehetne-e sokkal több tematikus kapcsolat egy adott ciklus szerzőinek művei között? Minden cikk a bekezdéstől az utolsó pontig maximálisan önálló és sérthetetlen akar maradni, holott a ciklusok fő jellemzője az, hogy a szerzők egymással élénk kapcsolatban vannak, és a végeredmény a maximális koordináltság és a ciklus magas fokú integráltsága. Kétségtelen, hogy a korszerű gondolkodásnak és eredményes tevékenységnek ezek a paraméterei döntő jelentőségűek. Miért félünk akkor tőlük? Vagy az eszmék cseréje és a konzultáció gyakorlata téves irány volna? Aligha bizonyítja ezt be valaki.

Bár elhangzott, mégis szólok pár szót egy más dologról (mint szerző most már): egy ciklik nem azért az, mert valakinek a neve alatta van, avagy nincs. Ne a szerző, hanem a tartalom legyen az *egyedüli* mérvadó, amely a besoroláskor számításba jöhet. Nyilván akkor majd nem kerül sor arra, hogy az írás több számból is kimaradjon, úgymond „helyszűke” miatt. Ha az írás értelmes, újat hoz, de hosszú, a lerövidítése a legkönnyebb, de a legfájdalmasabb és egyben legsértőbb is. A megoldás kézenfekvő: szabad részletekben is közölni.

A Létünknek további sikeres munkát kíván

az olvasó Cs. R.